

Otur

av Ann Sellberg

Jag är 28 år och gör för närvarande AT i Lycksele. Innan jag började där tog jag chansen att praktisera ett år på ett nyetablerat universitetssjukhus i Etiopien. Det var ett litet sjukhus med trettio läkare och trehundra sängar och jag fick erfarenheter som förändrade mig både som läkare och som människa. För att kunna bearbeta mina många gånger svåra upplevelser så skickade jag brev till familj och vänner. Det här är en bearbetning av några av dessa brev. Namnen är fiktiva.

Jag minns första gången jag träffade Dr Kidir. Han höll ett tal på lokala språket till en av personalen som skulle pensioneras. Det var uppenbarligen väldigt roligt, för alla vred sig av skratt. "Han skojar om att han också borde gå i pension", förklarade Belayne. Sedan, med låg stämma: "Det hade kanske varit det bästa, för alla."

"Finns det några kritiska patienter?" frågade Dr Obole. Jag öppnade munnen för att svara, men avdelningssköterskan var snabbare.

"Kvinnan på bädd 56 har hematokritnivå på tio."

Varför nämnde hon inte kvinnan med misstänkt utomkvedshavandeskap? Troligtvis för att det var Dr Kidirs patient. Han måste vara ansvarig för uppföljningen.

Det var min första dag på gynekologiavdelningen och jag hade ägnat den åt att gå igenom pappersjournalerna. Det var en krävande uppgift eftersom det låg mer än fyrtio kvinnor på avdelningen. En av mapparna fick mig att undra. Det var en kvinna som sökt på akuten förra natten. I bedömningen stod det misstänkt utomkvedshavandeskap. Jag kände igen Dr Kidirs oläsliga klotter. Han hade gjort ett ultraljud som behövdes göras om för att blåsan var tom, men därefter tog anteckningarna slut. Hade han gjort det?

Dr Obole såg sliten ut. Han hade stått på operation hela dagen utan lunch och han var redan sen till sin privatklinik. Jag tvekade med mappen i handen medan han diskuterade med sköterskan. Jag ville inte störa honom i onödan. Tänk om jag skulle verka dum? Säkerligen fanns det rutiner för detta.

"Om det var allt så sticker jag."

Jag gjorde en ansats för att hejda honom, men orden fastnade i strupen.

Det var utomkvedshavandeskap. Dr Kidir opererade henne under natten och hon dog kort därefter.

"Varför sa ni inte till mig?" sa Dr Obole på morgonronden. Health officer-studenterna tittade ner i marken, mörka kinder som hettade av skam.

"Det här är den tredje fördröjningen – den som är från sjukvårdens sida. Hon låg i tjugo timmar utan att bli utredd för något som var potentiellt livshotande."

Jag minns inte mycket från resten av rondens. Jag stakade mig mellan sängarna, halvtomhalvt snubblades på de halvfylla bäddpannorna. Den brännande klumpen i magen växte sig större och större.

"Skulle jag kunna få prata med dig?" frågade jag Dr Obole när vi var färdiga. Han tittade förvånat på mig.

"Visst. Vi kan gå till mitt kontor."

Det var ett litet rum, med vita, krackelerade väggar. Dr Obole satte sig ner vid skrivbordet och erbjöd mig att slå mig ner mittemot. Min kropp började skälva med återhållen gråt. Jag kunde inte hejda mig, små ljud trängde ur strupen och tårarna strömmade ner. Dr Obole såg skräckslagen ut.

"Snälla du, gråt inte!"

Jag berättade om min roll i det som hade skett under gårdagen. Han klappade mig fumligt på axeln.

"Klandra inte dig själv. Visst, det hade varit bättre om du hade sagt det, men det är framför allt sköterskorna och Dr Kidir som har felat. Det är de som borde vara ledsna, inte du."

"Men jag hade kunnat rädda henne!"

Dr Obole tog ut mig i friska luften. Jag lät solen torka mina tårar medan han hämtade två koppar kaffe.

"Hur gammal var hon?"

"Trettiosex. Fembarnsmamma."

"Herregud."

Dr Obole grimaserade ofrivilligt.

”Min lärare brukade säga att när en mamma dör, så dör en hel familj. Pappan gifter om sig och då finns ingen kvar som tar hand om barnen.”

Han vred tankfullt koppen i handen.

”Jag borde rondat igår. Jag var så trött efter att ha stått på operation hela dagen, men en kort rond hade varit bättre.”

”Jag borde ha rapporterat över henne personligen”, sa Bekin. ”Det var mitt misstag.”

Jag, Bekin och Belayne satt och pratade om dagens händelser på stans hotell. Vi hade just beställt in te och chips – vår standard.

”Hur menar du?”

”Det var jag som tog emot henne på akuten. Jag försökte ringa Dr Kidir men han stod på operation så jag bad sköterskan att ta upp det. Hade jag sagt det själv så hade jag säkert kunnat övertyga honom om att operera henne direkt.”

”Hur vet du det?”

Han ryckte på axlarna.

”Jag är bra på att tigga för mina patienter.”

”Tigga?”

Bekin och Belayne var samma ålder som jag. Var detta deras verklighet?

”Hon hade otur”, sa Belayne. ”Men det är inget vi kan ändra på nu.”

”Du har varit här ett tag nu. Vad skulle du ändra på, om du blev sjukhuschef?”

Det var några veckor därefter och vi stod mitt på rondan. Dr Kidir var vid gott lynne och hade bestämt sig för att uppmärksamma mig. Jag tvekade några sekunder medan svetten bröt ut under armarna.

”Attityderna.”

”Hur menar du?”

”Folk är kunniga och kompetenta men arbetsmoralen är låg och det är bristande ansvars-kännande.”

Han såg förvånad ut. Han hade inte väntat sig min kritik.

”Är det sant för alla?”

”Nej, men för de flesta.”

”Så vad ska man göra?”

”Det måste vara större kontroll. Patienter dör utan att det ens diskuteras på morgonmötena.”

Han nickade tankfullt. Till min förvåning tyckte jag mig skönja en glimt av respekt.

”Det är rätt som du säger, det är det akademiska förhållningssättet. Men jag är gammal och hjärtsjuk, det är därför jag bett om att bli ursäktad från morgonmötena.”

Han vände sig bort för att fortsätta rondan.

”Och så är det bristande rapportering från kvällspersonalen...”

Jag kunde inte svika henne ännu en gång.

”Som till exempel med kvinnan som dog av brustet utomkvedshavandeskap.”

Jag hade låtit bomben falla. Nu fanns ingen återvändo. Han tog det dock med förvånansvärt lugn.

”Visst fanns där en fördröjning, men hon dog inte av den. Hon var cirkulatoriskt stabil på operationsbordet och hon hade bara två liter koagulerat blod, ingen färsk blödning. Men hon var svårväckt, och någon sa att hon hostade.”

Han ryckte på axlarna.

”Kanske aspirerade hon, kanske dog hon av något annat. Vi har ingen blodbank och ingen postoperativ vård. Det dödade patienten.”

Dr Kidir satte punkt för vår diskussion, men det visade sig att det inte var slutet på våra duster tillsammans. En tid därefter kom ytterligare ett fall som skulle komma att skaka oss alla.

Stolarna stod uppradade längs väggarna, med läkarna på ena sidan och health officer-studenterna på den andra. Det var morgonmöte och luften var tunn av syrebrist.

”Nästa fall”, sa Dr Obole. Belayne presenterade en patient med kvarvarande livmoderkaka.

”Gjorde du skrapningen i akutrummet?” frågade Dr Obole. ”Det ska göras på operation, annars förlorar du tid på transport om man tvingas göra akut hysterektomi.”

Hans ord blev nästan profetiska för det som komma skulle.

I pappersjournalen gick att uttyda:

24-årig G2P1 (ett levande barn) kvinna med tidigare kejsarsnitt. Blev förlöst för 10 timmar sedan med episiotomi. Fortsatt blödning. Kvarvarande placenta?

”Den kvinnan hade otur”, sa Belayne när det hela var över. ”Visste du att hon var här för två månader sedan? Det var jag som tog emot henne. Hon var bara i sjunde månaden så jag remitterade henne till en väntocentral. Men hennes familj hade inte råd. När värkarna startade så försökte de ta sig till sjukhuset men då fanns ingen transport. Och så kom hon hit idag.”

Jag tittade bort.

”Och så hade hon otur igen.”

Hon var vacker. Fylliga läppar och ljusbrun hy som dolde hennes nästintill totala blodbrist. Det gick dock att skymta om man visste var man skulle titta. Läpparna och tungan förrådde lite, likaså avsaknaden av rodnad på handflatorna. Jag vek ner ögonlocken för att inspektera konjunktivan. Vit som ett papper.

Gynekologstolen tornade sig i mitten av akutrummet. Dess nakna yta var täckt med ett rosa lakan med bruna fläckar – intorkade rester från tidigare användning. Vi stöttade henne till britsen och hjälpte henne att föra upp benen mot benstöden, det ena efter det andra. Hon manades att flytta sig längre ner på britsen, närmare Belayne. Det var inte förrän vaginalveckan vecklades ut som såret trädde fram.

”Herre gud”, sa han. ”De har inte ens sytt ihop henne.”

Dr Kidirs jättelika kroppshydda intog rummet. Health officer-studenterna vek undan, hukade sig av respekt.

Han kastade en blick på kvinnan.

”Skrapa henne”, sa han till Belayne.

”Men livmodern är ärrad. Tänk om den växt fast?”

Ett bullrande skratt.

”Vad är du rädd för?”

I nästa stund var han borta.

Små droppar av svett trängde fram på Belaynes överläpp medan han grävde med tången i hennes sköte.

”Jag behöver ett bättre läge”, sa han och torkade pannan mot rocken. Jag lät min arm vila mot hennes ben. Hon kved när det pressades mot benstödet. Health officer-studenterna rörde oroligt på sig.

”Du gör henne illa.”

Min tyngd låg kvar.

”Han måste se vad han gör.”

Kvinnan mumlade något. Jag bad att få det översatt, men ingen svarade.

Dr Kidirs tjocka fingrar ikläddes plasthandskar.

”Är det percreta...?”

Han lät sin tunga kropp landa på pallen. Health officer-studenterna räckte honom instrumenten och han trängde in i livmodern. Efter ett tag fick han tag på den kvarvarande biten av moderkakan. Han ryckte och slet med all sin kraft. Plötsligt gav den efter och han föll bakåt på pallen. Tången gled ur med det lilla stycket kött.

”Fick den!”

Jag såg i ögonvrån hur health officer-studenterna började röra på sig vid huvudändan. Ett gurglande läte kom från kvinnan. Jag skyndade mig fram mot henne. Först förstod jag inte vad jag såg. Hennes ögon var vända mot taket och käkarna tuggade upp och ner. Fradga bubblade ur mungiporna. Jag tittade handfallet mot Dr Kidir.

”För henne till operation!” röt han.

Hon låg på operationsbordet som ett stort kadaver. Brösten hängde livlösa längs sidan och ögonen gick mot taket så att nästan bara vitorna var synliga. Under ögonlocket kunde jag skymta en utbuktning som vandrade från sida till sida. Jag tassade fram till anestesisköterskan.

”Är hon vaken?”

Det var inte möjligt.

”Vi vågar inte söva henne. Hon skulle falla i tryck.”

”Jag är sen till kliniken”, sa Dr Kidir och räckte Belayne nålföraren. ”Du får avsluta det här.”

”Såret i vaginan kvarstår. Det är för djupt.”

Han räckte respektfullt tillbaka nålföraren. Dr Kidir suckade, men satte sig vid såret och la några hastiga stygn. Därefter placerade han demonstrativt handskarna på bordet.

”Du får sy huden. Om det inte är för svårt för dig.”

Belayne tog plats på den tomma pallen där Dr Kidir hade suttit. Den var fortfarande varm efter hans kropp. Jag ställde mig vid hans sida. Vaginan låg framför oss som en svällande manet. Belayne petade runt med sina instrument. Långt uppifrån sipprade tunna, vinröda pärlor.

”Hon läcker”, sa han. ”Jag undrar vart det kommer ifrån.”

Jag satte in ett spekulum och tryckte ner vaginalgolvet. Till vår förskräckelse såg vi såret breda ut sig ovanför styggen, ända upp mot livmodertappen. Belayne ringde Dr Kidir. Han sa åt honom att lägga in ett vaginalpack. Hon fortsatte dock att försämras och Belayne ringde honom igen. Telefonluren sprakade med hans röst.

”Är hon fortfarande kvar? Packa in henne och lägg henne till sängs!”

Belayne stirrade på mobilen.

”Han la på.”

Hennes hjärta stannade. Anestesisköterskan gjorde några tafatta försök till hjärtmassage, men det var uppenbart att de inte fått någon utbildning i detta. Jag flyttade honom försiktigt åt sidan.

”Jag kan det här.”

Hon var dock ingen plastdocka. Hela kroppen sattes i gungning och de fylliga brösterna dunkade upp och ner i takt till mina kompressioner.

Tystnaden låg tung mellan oss när Belayne skjutsade mig hem.

”Vad sa hennes familj?”

”Jag vet inte. Jag sa bara att vi gjort allt vi kunde. Jag kunde inte förmå mig att möta deras blick.”

En tung droppe letade sig nerför hans kind. Han torkade bort den utan att titta på mig.

”Vet du vad det värsta är? Just nu sitter han antagligen på sin privatklinik och behandlar urinvägsinfektioner.

Hur kan man vara så självisk?”

Jag stirrade ner mot mina hopvikta händer.

”Jag vill aldrig arbeta med honom igen”, fortsatte han. ”Det slutar bara med att jag blir som han.”

Nästa dag möttes jag av en storm av frågor från health officer-studenterna.

”Varför tog inte Belayne henne direkt till operation? Dr Obole sa ju till honom!”

”Det var inte hans fel. Det var Dr Kidirs beslut.”

”Men hon förlorade massa blod!”

”Jag vet.”

De muttrade sitt missnöje och strövade iväg. En dröjde sig kvar och tog mig avsidet.

”Vet du vad hon sa? I akutrummet?”

Jag skakade på huvudet.

”Hon sa att det var slut för henne. Att vi skulle låta henne dö.”

Utan att tänka för min hand mot min underarm. Jag kunde fortfarande känna trycket av hennes ben som pressades mot det hårda underlaget.

”Hon dog för att vi inte har något blod på sjukhuset”, sa Dr Kidir. ”Hur kan vi ha en obstetrikavdelning utan möjlighet till blodtransfusioner?”

”Men det var en fördröjning innan hon kom in på operation.”

”Det gjorde ingen skillnad.”

Jag hade ingen chans att ifrågasätta honom. Han behövde bli bemött av en jämlike, såsom Dr Obole. ”Du har kanske rätt”, sa jag. ”Men det här är just ett sådant fall som borde diskuteras på morgonmötet.”

”Vi diskuterar och diskuterar. Vad leder det till?”

Det brände till i halsen.

”Hon kom gående till sjukhuset och slutade som ett lik. Hur kan ni kalla det här ett universitetssjukhus om ni inte ens diskuterar en mammas död?”

Det gick en susning bland health officer-studenterna när Dr Kidir uppenbarade sig på morgonmötet. Den vanligtvis så imponerande kroppshyddan var hopsjunkna och han blickade nervöst åt sidorna. Läkarna gjorde plats för honom.

"Hur funkar det här?" frågade han osäkert.

"Vanligtvis är det en av överläkarna som är mötesordförande", förklarade Bekin.

"Är inte Dr Obole här? Nej det är bättre att du gör det."

Health officer-studenterna presenterade sina fall, ett efter ett. Mitt hjärta bultade och blicken sökte sig mot dörren. Måste han vara sen just idag! Hjärtat sjönk när det kom till min tur. Jag öppnade munnen för att börja. I just det ögonblicket öppnades dörren och Dr Obole trädde in.

Min presentation var klar och tydlig och när jag kom fram till operationen tog Belayne vid. Emot rådande praxis blev han avbruten av Dr Kidir som tog över operationsberättelsen. En spänd tystnad spred sig i rummet när han var färdig. Bekin lutade sig framåt.

"Om det var allt så kanske vi skulle fortsätta..."

"Ett ögonblick!"

Min stämma skar genom luften.

"Det verkar vara en meningsskiljaktighet mellan överläkarna. Vi hade ett liknande fall förra veckan och Dr Obole..."

"Det är irrelevant", sa Dr Kidir. "Man kan inte jämföra. Varje fall är unikt."

"Desto större anledning att diskutera det."

Ingen vågade andas. Dr Kidir satt blyxtstilla. Sedan drog han ett djupt andetag och släppte en medgivandets suck.

Den söta kaffedoften spreds i luften. Jag lät mina läppar stryka över koppens kant.

"Var det fel av mig att pressa fram en diskussion?"

Dr Obole lutade sig bakåt i stolen.

"Nej, men han var inte öppen för mina kommentarer. På något vis verkade han tro att vi alla klandrade honom."

Dr Obole gav mig en menande blick.

"Men hon var stabil ända tills han började manipulera livmoderkakan. Borde han inte ha tagit in henne på operation direkt, om han misstänkte percreta?"

"Låt oss säga så här, vår hantering bidrog definitivt till hennes död."

Jag tog en klunk av mitt kaffe och tittade ut över trädgården. Resten av läkarna satt vid bordet bredvid och diskuterade fotboll.

"Problemet är att ni är omnipotenta. Ingen ifrågasätter er. Det är inte nödvändigtvis något ont att det blir lite obekvämt när en patient dör."

Jag mötte Dr Kidir senare i korridoren och tackade honom. Han undvek att möta min blick, men verkade inte hysa något agg. Senare på dagen kom det in en ny kvinna med kvarvarande livmoderkaka. Han tog inte in henne på operation, men han överlät det inte heller på en underläkare.

Jag kan fortfarande förundras över att han lät mig komma undan med det. Var det för att jag var vit? Han hade inte accepterat samma beteende hos Belayne och Bekin.

I efterhand chockeras jag över min upproriskhet och mitt övermod. Vad visste jag om systemet och det sociala sammanhang jag trampade in i? Dr Obole berättade att hans mamma fått nys om att han bråkade med Dr Kidir. Hon hade rest ända från hemorten för att förmana honom. Det fick mig att skämmas. Jag hade ingen tanke på vilken svår belägenhet jag försatte honom i.

Jag ville ha en reaktion och jag ville ha rättvisa. Jag trodde att konfrontationen skulle få mig att må bättre. Mot slutet kände jag ingenting. Belayne hade rätt, hon hade haft otur. Livet kan vara grymt ibland och människor likaså, speciellt när omständigheterna är svåra. Men det var svårt för mig att acceptera det.